

Handläggare: Iris Birath
Tel. 508 18 153

Farsta stadsdelsnämnd

Remiss av betänkandet "Äldrepolitik för framtiden", SOU 2003:91

Förslag till beslut

1. Farsta stadsdelsnämnd beslutar att som svar på remissen till kommunstyrelsen överlämna och åberopa förvaltningens tjänsteutlåtande.
2. Farsta stadsdelsnämnd beslutar om omedelbar justering.

Birgitta Berg
T.f. stadsdelsdirektör

Margareta Venizelos
Avdelningschef
Beställare

Annica Dominus
Avdelningschef
Utförare

Ärendets beredning

Detta tjänsteutlåtande har beretts inom avdelningarna för vård och omsorg om äldre och funktionshindrade. Ärendet har behandlats i det lokala pensionärsrådet 2004-08-16. Protokollsutdrag bifogas.

Bakgrund

Regeringen beslutade 1998 att tillsätta en parlamentarisk beredning med uppgift att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Beredningen har antagit namnet SENIOR 2005 och dess ordförande har varit biskop Claes-Bertil Ytterberg.

Enligt regeringens uppdrag skulle beredningens analyser och förslag utformas utifrån förhållanden i samhället som berör äldres situation under perioden fr.o.m. år 2005 och de närmast följande åren. Utgångspunkterna för arbetet skulle vara

- de förändrade krav som ställs på samhället när såväl antalet som andelen äldre i befolkningen ökar,
- de insatser som samhället kan vidta för att underlätta för de äldre att leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag,
- förutsättningarna för människor i Sverige att åldras i trygghet och med bibehållet oberoende,
- samhällets insatser för att främja att äldre bemöts med respekt,
- möjligheterna för äldre att få tillgång till god vård och omsorg.

Beredningen skulle även belysa skillnader mellan mäns och kvinnors förutsättningar och villkor samt beakta det ökande antalet äldre med utländsk bakgrund och de konsekvenser detta kan medföra. Beredningen skulle särskilt beakta behov av åtgärder för att ta till vara äldres erfarenheter, kompetens och kunskaper i högre utsträckning inom olika samhällssektorer. Även frågor som rör service, vård och omsorg skulle belysas. Beredningens förslag skall bidra till måluppfyllelsen med avseende på de av riksdagen fastställda nationella målen för äldrepolitiken. Om så erfordras skulle beredningen föreslå nya mål.

Viktiga områden att beakta av beredningen var bl.a.

- äldres inflytande och delaktighet i beslutsprocesser,
- tillgänglighet i samhället för äldre med funktionshinder,
- utveckling av IT-hjälpmiddel för äldre i hemmiljö samt inom vård och omsorg,
- kvalitet inom vård och omsorg,
- anhörigas roll i vård och omsorg,
- sociala kontakter och umgänge över generationsgränser,
- äldres delaktighet i arbetslivet och möjlighet att fortsätta ett aktivt yrkesliv efter uppnådd pensionsålder,
- äldres möjligheter att delta i eller ta del av kulturlivet.

Beredningen fick i uppgift att ha kontakt och samråd med andra utredningar som har pågått parallellt och berört äldreområdet.

Beredningen avlämnade ett delbetänkande under våren 2003. Slutbetänkandet SOU 2003:91 "Äldrepolitik för framtiden, 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning" lämnades till regeringen i oktober 2003. Det är detta betänkande med fyra bilagor som nu är ute på remiss.

Farsta stadsdelsnämnd skall inkomma med sitt remissvar till kommunstyrelsen senast 2004-08-27.

Betänkandets innehåll

Betänkandet SOU 2003:91 "Äldrepolitik för framtiden" är indelat i 9 kapitel och utmynnar i 100 förslag till åtgärder, "100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning". Beredningens ansats är att se äldrepolitiken i ett långsiktigt perspektiv som en fråga som berör flera samhällsområden. Man har ambitionen att anvisa strategier och metoder för utveckling och samordning med hänsyn till ekonomiska förutsättningar. Därför har man utgått från att det avser förhållanden för de personer som av sig själva eller av andra anses vara äldre år 2005. Detta innebär att betänkandets perspektiv omfattar de som är födda fram till mitten av 1950-talet och hur deras verklighet förändras och ser ut under 2010- och 2020-talen.

SENIOR 2005 uttrycker sitt mål på följande sätt:

"Vi vill att regering och riksdag nu prioriterar satsningar som kan göra Sverige till ett exempel på hur en åldrande befolkning kan vara en tillgång."

I kapitel 1, **Vårt uppdrag och arbetssätt**, beskrivs beredningens uppdrag och arbetssätt. Arbetssättet bygger på en metod som kallas backcasting och som innebär att man först beskriver en önskvärd framtid och därefter stakar ut en väg för att förverkliga den: Vad behöver göras? Hur kan det genomföras? När behöver olika åtgärder vidtagas? Vem ska genomföra dem? Metoden anses vara lämplig att använda när de problem som ska studeras är komplexa och berör flera sektorer och nivåer i samhället samt när problemen orsakas av yttre faktorer som marknaden inte på ett tillfredsställande sätt kan hantera.

Kapitel 2, **Åldrande, individ och samhälle – utmaningar inför framtiden**, innehåller en genomgång av effekterna av åldersförändringar ur olika aspekter såsom demografisk, ekonomisk, social, kulturell, genus, etnicitet samt vård- och omsorgsbehov. I viss mån har beredningen beställt egna analyser, men kapitlet innehåller även en genomgång av annan forskning och statistik som berör området.

I kapitel 3, **En ny dagordning för äldrepolitiken**, föreslår beredningen nya nationella mål för äldrepolitiken, pekar ut prioriterade inriktningar samt diskuterar strategi, ansvarsfördelning, nationella åtgärder och internationellt erfarenhets- och kunskapsutbyte.

Kapitel 4, **Riv ålderstrappan och forma flexibla livsloppsmönster**, handlar om att förändra den traditionella och statiska synen på åldrandet, från perspektivet ålderstrappan, som samlar människor i grupper utifrån den kronologiska åldern, till ett livsloppsperspektiv där åldrandet ses som en del av hela livet, lika sammansatt och värdefull som de andra delarna, med möjlighet att dröja kvar eller börja om, och som också medger aktiva och delaktiga människor i högre åldrar. Detta anser man överensstämmer med den ökade levnadsåldern som innebär att många människor är friska pensionärer under mycket lång tid. Ålderstrappan beskrevs redan på 1600-talet i den s.k. Bondepraktikan.

Kapitel 5, **Bryt åldersbarriärer**, innehåller beredningens förslag för att bryta åldersbarriärer. Kapitel 6, **Planera för aktivt åldrande**, handlar om vad som krävs så att samhället kan planeras för ett aktivt åldrande. Kapitel 7, **Stärk sammanhållning och ansvarstagande över generationsgränser**, handlar om ett "generationskontrakt" istället för generationskrig, att effekterna på förhållandet mellan åldersgrupper ska beaktas vid politiska beslut och i samhällsplanering, samt om att öka möjligheterna till möten över generationsgränserna.

I kapitel 8, **Tydliggör och säkerställ det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor**, redovisas fyra scenarier som beredningen har arbetat med för att få fram vilka konkreta åtgärder som behöver komma till stånd. Man har utgått från de olika sätt att lagreglera vård och omsorg som finns i dag och vilka områden som är möjliga att påverka genom den nationella politiken. Scenarierna utspelar sig 2025, då 40-talisterna är i 80-års åldern och de första 60-talisterna uppnår 65 år.

Grundfrågan, menar beredningen, är hur det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre kan tydliggöras i ett samhälle där antalet och andelen äldre ökar samtidigt som det offentliga åtagandet säkerställs avseende finansiering och personalförsörjning.

Förvaltningens synpunkter i sammanfattning

Förvaltningen finner tankegångarna i betänkandet och det arbetssätt som SENIOR 2005 har använt sig av som intressanta. Beredningens ansats att se äldrepolitiken som en fråga som berör flera samhällsområden och ha ett långsiktigt perspektiv är bra.

SENIOR 2005 lanserar att livsloppsperspektivet ska bilda utgångspunkt för ett nytt synsätt på åldrandet, något som förvaltningen instämmer i. Ett flexiblere livsloppsmönster kan underlätta att utbildning, arbete, samhällsengagemang och fritid kan ske parallellt i alla åldrar utifrån individuella önskemål och inte förknippas med vissa åldrar samt att det kan bidra till en frigörelse från roller och begränsningar som är befästa i dagens struktur. För detta krävs en positiv förväntan från samhället att de äldre kan och vill bidra istället för en förväntan att de ska lämna plats och dra sig undan till avgränsade områden.

Förvaltningen instämmer också med SENIOR 2005 att de avgörande besluten om livsloppet måste fattas av individen själv. Idag påverkas och begränsas dessa beslut starkt av förutsättningar som politiker och andra beslutsfattare ger. Förutsättningar måste ges

för att möjliggöra nya och flexiblare former för livsloppsmönster utan (ytterligare) åldersuppdelningar.

Trots denna ambition till nytänkande finns det dock en tendens att förslagen landar i välkända och ganska traditionella lösningar. Beredningens analyser och slutsatser avser i första hand personer som är födda fram till mitten av 50-talet, d.v.s. dagens 50-åringar och äldre. Om målet för den nationella äldrepolitiken såsom beredningen föreslår ska vara att "alla människor skall kunna åldras i självständighet med möjligheter att vara aktiva och ha inflytande över vardagslivet samt med tillgång till god vård och omsorg" (trygghetsmålet) och att "alla människor skall oavsett ålder kunna utvecklas som individer, påverka och bidra till samhällsutvecklingen samt bemötas med respekt" (utvecklingsmålet) krävs förändringar tvärs över flera samhällssektorer. Detta innebär att de samhällsförändringar som kan förändra synsätt och förutsättningar i det långsiktiga perspektivet måste utgå från dagens yngre befolkning.

Allt pekar på att människor i framtiden måste arbeta längre än till nuvarande pensionsålder. Det är heller inget konstigt med det så länge medellivslängden fortsätter att öka och medför många friska år i en människas liv efter dagens pensionsålder. Det är också samhällsekonomiskt mer lönsamt att ha människor i arbete än att försörja dem genom pensioner. Men detta handlar framförallt om de som är kring 40 år eller yngre idag och mindre om dagens 55-65-åringar.

Allt tyder på att både för den enskildes hälsa och välbefinnande och för samhällsekonomin måste vi ha ett arbetsliv som förutsätter att vi kan arbeta längre än idag. Det är angeläget att förutsättningarna för detta klagas snarast för att medge yngre människor möjlighet till egen planering i ett livsloppsperspektiv samtidigt som en sådan utveckling inte ska behöva kännas hotande för personer nära dagens pensionsålder. Detta innebär också att vi måste skapa ett arbetsliv som förebygger fysiska och psykiska skaderisker, ge människor större inflytande över sitt arbete, ge förutsättningar för kompetensutveckling, ta tillvara erfarenhet och engagemang, ge människor förutsättningar för utveckling i livsloppsperspektivet.

Förvaltningen vill understryka att utformningen av den framtida äldrepolitiken måste utgå från grundläggande värden såsom jämlikhet, lika rättigheter oavsett egen ekonomi, solidarisk finansiering och lika bra vård och omsorg över hela landet.

Förvaltningens synpunkter på konkreta förslag i betänkandet

Nedan redovisas förvaltningens synpunkter på innehållet i de kapitel som innehåller konkreta förslag.

Kapitel 3. En ny dagordning för äldrepolitiken

SENIOR 2005 pekar på vikten och behovet av väl underbyggda beslut samt tydliga målformuleringar där äldrepolitiken ska tas på samma allvar avseende organisation och uppföljning, som gäller för övriga politikområden. Satsningar som kan göra Sverige till ett exempel på hur en åldrande befolkning kan vara en tillgång ska prioriteras.

Förvaltningen vill framhålla vikten av att frågor om åldrande och äldre människor inkluderas inom alla politikområden. Det finns också ett stort behov av att skapa en gemensam grund som bygger på generella, politiskt gränsöverskridande och över mandatperioderna hållbara lösningar. Denna grund kan sedan kompletteras med tillfälliga och/eller riktade lösningar, t.ex. när det gäller anpassning till olika generationers behov.

I förslagen 1-2 föreslår Senior 2005 åtgärder för mål och inriktningar

I förslag 1 föreslås att nuvarande nationella mål för äldrepolitiken ersätts med två nya mål för trygghet och utveckling där åldrandet är en gemensam nämnare men som också innebär variationer och mångsidighet, d.v.s. det som äldrepolitiken ska syfta till att uppnå avser alla åldrar.

- Trygghetsmålet: alla människor skall kunna åldras i självständighet med möjligheter att vara aktiva och ha inflytande över vardagslivet samt med tillgång till god vård och omsorg.
- Utvecklingsmålet: alla människor skall oavsett ålder kunna utvecklas som individer, påverka och bidra till samhällsutvecklingen samt bemötas med respekt.

De nationella målen föreslås därför i punkt 2 att kompletteras med fem inriktningar för det fortsatta arbetet med att ta bort ålderstrappan och åldersbarriärer samt ett flexiblere livsloppsmönster som grundstenar. *Det är dess inriktningar som behandlas i kapitel 4-8.*

Förvaltningen är positiv till beredningens nytänkande avseende förändringen av de etablerade åldersstrukturerna. Ett förutsättningslöst förhållande till ålder till förmån för individuell förmåga och kunskap är en förutsättning för att ambitionerna i SENIOR 2005 ska kunna förverkligas.

I förslagen 3-10 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för genomförande, uppföljning och utvärdering.

I förslag 3 föreslås att äldrepolitiken ska utgöras av två pelare där den ena är att frågor om åldrande och äldre ska inkluderas inom alla berörda områden och den andra att lösningar som är nödvändiga för människor över en viss ålder ska urskiljas och säkerställas.

Förslagen 4-9 handlar om regeringens och andra aktörers ansvar i frågorna. Utredningen föreslår inrättande av en nationell ledningsgrupp för äldrepolitik och tillsättande av en kommitté som utreder både de samhällsekonomiska och regionala effekterna av en åldrande befolkning i syfte att skapa bred politisk enighet om långsiktigt hållbara lösningar samt översyn av värdegrundsfrågor, tillämpning av och metoder för att inlemma äldre frågor i alla andra politikområden.

SENIOR 2005 konstaterar genomgående risken för segregering av den äldre åldersgruppen. Förvaltningen vill därför avseende punkterna 4-9 framhålla risken för segregering om förslagen inte hanteras med varsamhet.

Kapitel 4. Riv ålderstrappan och forma flexibla livsloppsmönster

SENIOR 2005 framhåller att ett flexibla livsloppsmönster kan underlätta att utbildning, arbete, samhällsengagemang och fritid kan ske parallellt i alla åldrar utifrån individuella önskemål och inte förknippas med vissa åldrar samt att det kan bidra till en frigörelse från roller och begränsningar som är befästa i dagens struktur. För detta krävs en positiv förväntan från samhället att de äldre kan och vill bidra istället för en förväntan att de ska lämna plats och dra sig undan till avgränsade områden.

Förvaltningen instämmer med SENIOR 2005 att de avgörande besluten om livsloppet måste fattas av individen själv. Idag påverkas dessa beslut starkt av förutsättningar som politiker och andra beslutsfattare ger. Förutsättningar måste ges för att möjliggöra nya och flexibla former för livsloppsmönster utan (ytterligare) åldersuppdelningar.

I förslagen 11-20 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka människors vilja och möjligheter att förvärvsarbeta fram till pensioneringen och därefter.

Beredningen föreslår i förslag 11-13 ett femårigt nationellt projekt med syfte att stärka de äldres (50+) ställning i arbetslivet och öka arbetskraftsdeltagandet bland personer som är 50 år eller äldre, ytterligare forskning för att möta en framtida arbetsmarknad med en åldrande arbetskraft och generationsskiften samt om effekter på arbetskraftsutbudet om möjligheten till deltidspension förbättras.

Beredningen föreslår också att mått och metoder utvecklas för att följa förändringar av arbetskraftsdeltagandet för personer som är femtio år och äldre, att pensionsavtalen förändras så att större flexibilitet och rörlighet blir möjligt och ger ekonomiskt utbyte för den som vill arbeta efter 65 års ålder, samt att fakta om äldres företagande och om värdet av riktade insatser till äldre utifrån internationella exempel bör sammanställas.

I förslag 14 föreslås att arbetsmiljötillsynen utvecklas.

I förslag 17, 18 och 19 föreslår beredningen att informationen om det förväntade sammanlagda pensionsutfallet ska förbättras till enskilda, att nya studiefinansierings-system för vuxna utvecklas, samt att validering bör kunna tillämpas för personer som är 50 år eller äldre och som vill skaffa sig ny yrkeskompetens.

Förvaltningen instämmer med beredningen i att människor i framtiden måste arbeta längre än till nuvarande pensionsålder. Det är heller inget konstigt med det så länge medellivslängden fortsätter att öka och medför många friska år i en människas liv efter dagens pensionsålder. Det är också samhällsekonomiskt mer lönsamt att ha människor i arbete än att försörja dem genom pensioner.

Förvaltningen anser dock att utredningen koncentrerar sig för mycket kring de som idag är 50+. Det handlar enligt förvaltningens uppfattning framförallt om de som nu är kring 40 år eller yngre och mindre om dagens 55-65-åringar. Det är angeläget att förutsättningarna för detta klargörs snarast för att medge yngre människor möjlighet till egen planering i ett livsloppsperspektiv samtidigt som en sådan utveckling inte ska behöva kännas hotande för personer nära dagens pensionsålder.

Förvaltningen tillstyrker förslaget att utveckla arbetsmiljötillsynen. För att möjliggöra arbete i högre åldrar måste vi skapa ett arbetsliv som förebygger fysiska och psykiska skaderisker, ge människor större inflytande över sitt arbete, ge förutsättningar för kompetensutveckling, ta tillvara erfarenhet och engagemang, ge människor förutsättningar för utveckling i livsloppsperspektivet.

Det är bra om långsiktigt hållbara mått och beslutsunderlag kan tas fram. När man diskuterar pensionering är det viktigt att inte glömma bort att det finns många som inte kan arbeta så länge. En mer flexibel pensionsålder skulle ge människor friheten att själv få påverka sitt livsloppsmönster.

I förslagen 21-27 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka och ta till vara äldre människors engagemang i politiska beslutsprocesser, kulturliv och social ekonomi.

Förvaltningen anser att detta är ett arbete som gäller alla åldrar och särskilt de yngre. Grunden till ett socialt och politiskt engagemang läggs vid yngre ålder och vid frånvaro av engagemang så hjälper inte alla förutsättningar i världen för att få ett engagemang som äldre.

I förslagen 28-35 föreslår Senior 2005 åtgärder för att öka möjligheterna för människor med utsatta livslopp att vara aktiva och delaktiga i samhället under åldrandet.

Förvaltningen förutsätter att det som är beredningens huvudförslag, d.v.s. att frågor om äldre ska ingå i alla politikområden, kommer att gälla. Det behövs därför inga särlösningar på detta område.

Kapitel 5. Bryt åldersbarriärer

Negativ särbehandling på grund av ålder bör vara en diskrimineringsgrund bland andra enligt SENIOR 2005. Den äldrepolitik som föreslås i SENIOR 2005 syftar till att bryta åldersbarriärer och skapa förutsättningar för ett samhälle där människor inte utsätts för negativ särbehandling på grund av hög ålder. Att synliggöra och motverka negativ särbehandling handlar ytterst om att främja mänskliga rättigheter för alla samt om att skapa goda förutsättningar även för andra inriktningar inom äldrepolitiken.

I förslagen 36-42 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att synliggöra och bekämpa negativ särbehandling på grund av hög ålder.

I förslag 36 föreslås ett införande av en samlad diskrimineringslagstiftning där ålder ingår som en diskrimineringsgrund. I förslagen 37-39 föreslås en översyn av det statliga språkbruket, inkl. lagtexter, så att staten föregår med gott exempel på hur grundlagens förbud mot diskriminering på grund av ålder ska tillämpas i det offentliga livet. I förslag 40 föreslås att statligt finansierad statistik inte bör innehålla några övre åldersgränser.

Förvaltningen ser förslagen som tillfredsställande då statens agerande får ses som tongivande för samhället i stort. Förvaltningen anser att förslagen även ska gälla offentliga myndigheter som kommun och landsting.

I förslagen 43-47 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att stärka utvecklingen av ny teknik för äldre.

Förvaltningen har i princip inga synpunkter på förslagen, men konstaterar att de har sin utgångspunkt i nuvarande äldre åldersgrupp och kommer att sakna relevans inom snar framtid. De blivande äldre har med sig andra förutsättningar och kunskap om ny teknik än den tidigare generationen.

SENIOR 2005 konstaterar att ett aktivt åldrande måste utgå från den enskildes egna intressen och önskemål, inte från en föreställning om hur äldre människor ska "aktiveras". Det innebär också att en uttalad vilja att dra sig tillbaka och inte vara aktiv i yttre mening måste respekteras.

Alla samhällets aktörer har ett ansvar för att så långt möjligt erbjuda lösningar för en åldrande befolkning. Det handlar om att undvika dyra särlosningar och övervältring av ansvar på vård- och omsorgssektorn. Ett stort antal olika aktörer berörs av frågor om åldrande och vardagsliv, bl.a. flera olika kommunala förvaltningar, landsting, byggherrar och förvaltare, lokala näringsidkare, frivilligorganisationer, samfund och trafikföretag.

I förslagen 49-53 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka människors möjligheter att ta ansvar för sin hälsa under åldrandet.

I förslag 50 föreslås att olika organisatoriska lösningar för tvärssektoriella förebyggande insatser under åldrandet prövas och följs upp.

Förvaltningen har deltagit i diskussioner och framskrivandet av många bra samverkansdokument genom åren men det är inte lätt att få samverkan att fungera i det praktiska arbetet.

I förslag 51 föreslås att kunskaperna ska öka hos nyckelgrupper inom samhällsplanering, socialtjänst, hälso- och sjukvård m.m. när det gäller möjligheterna att uppnå positiva effekter på äldre människors hälsa genom livsstilsförändringar som rökstopp, ökad fysisk aktivitet och ändrade kostvanor men också när det gäller betydelsen av kultur och natur.

Förvaltningen anser att det är oklart vilka yrkesgrupper som avses med nyckelgrupper.

I förslagen 54-63 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka människors möjligheter att ta ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet.

SENIOR 2005 hänvisar till Boverkets rapport "Hur bor morgondagens äldre?". Boverket skisserar ett vägval när det gäller samhällets insatser för äldres framtida boende:

- Om samhällets intentioner verkligen är att en fortsatt allt större andel av de äldre med omfattande vårdbehov ska bo kvar i sina hem bör man också analysera konsekvenserna av detta och ta ställning till vem som ska stå för kostnaderna för att anpassa bostäderna så att de fungerar som arbetsplats för hemtjänstpersonal och personliga assistenter.
- Om samhället däremot vill uppnå en ökad rörlighet bland äldre som bor i egna hem så behövs insatser som gör andra boendeformer mer attraktiva för äldre.

SENIOR 2005 menar att det inte kan vara ett antingen eller utan föreslår olika stimulansåtgärder för att få både och.

Förvaltningen delar beredningens uppfattning att det krävs åtgärder som stimulerar utvecklingen i båda dessa riktningar.

I förslagen 64-67 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att förbättra kunskaperna om vad tillgång till service i hemmet betyder för självständighet och hälsa.

Beredningen refererar till de kommuner som har olika system för service i hemmen utan särskild bedömning. Om den enskilde får insatser utan behovsbedömning faller verksamheten utanför socialtjänstlagen och är momspliktig. Beredningen påpekar att en behovsbedömning måste ske men att lagtexten inte föreskriver hur den ska gå till. Den behovsbedömning som görs vid prövning av om en person behöver begränsad insats om några timmar per månad bör kunna vara mindre omfattande än den som görs inför beslut om omfattande insatser. Kommunen får enligt gällande regler i förvaltningslagen och socialtjänstlagen inte överlämna till en privat entreprenör att göra bedömningen.

Flera kommuner i landet har olika system för service i hemmet utan särskild bedömning.

I Linköpings kommun finns ett system med boservice där kommunen har fattat beslut om innehållet. I boservice ingår städning, tvätt/strykning, inköp/ärenden, värmning av färdiglagad mat eller matdistribution. Den äldre beställer boservice direkt hos hemtjänstenheten. Vid ett möte mellan den enskilde och hemtjänstenheten tecknas ett serviceavtal där man kommer överens om vilka insatser inom boservice den enskilde vill ha.

Förvaltningen anser att detta system borde prövas och utvärderas i större omfattning.

I förslagen 68-72 föreslår SENIOR 2005 åtgärder som möjliggör ett aktivt åldrande för människor som behöver vård och omsorg.

I förslag 70 föreslår beredningen att huvudmännen för vård och omsorg måste på ett bättre sätt uppmärksamma äldres behov av rehabilitering, habilitering och funktionsuppehållande träning samt betydelsen av detta för både individ och samhälle. Beredningen konstaterar att ansvaret för äldres rehabilitering är uppdelat på olika huvudmän och att det finns brister i samordningen.

Beredningen nämner arbetsterapeuter och sjukgymnaster. Förvaltningen anser att även behovet av logopedinsatser bör uppmärksammas.

I förslag 72 framhåller beredningen att personalens kompetens att arbeta med frågor som berör olika former av aktiviteter hos äldre med behov av vård och omsorg bör öka. Personalen bör integrera ett rehabiliterande arbetssätt i den vardagliga vård- och omsorgssituationen.

Förvaltningen anser att de flesta som arbetar inom vård och omsorg redan i dagsläget vill arbeta med ett rehabiliterande förhållningssätt men detta är tids- och därmed även kostnadskrävande. Beroende på den pressade arbetssituation som råder inom dagens äldreomsorg är det lätt hänt att istället för att vänta på att den äldre utför sysslorna själv så hjälper vårdpersonalen dem.

SENIOR 2005 framhåller att långsiktigt hållbara former för att tillförsäkra äldre människor goda levnadsförhållanden, utan orimliga belastningar på deras barn eller andra anhöriga, fortfarande är en av de viktigaste förutsättningarna för goda relationer mellan generationer i såväl familjeliv som samhälle.

I förslag 73-75 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att beakta effekter på förhållandet mellan åldersgrupper vid politiska beslut och i samhällsplanering.

I förslag 76-80 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka möjligheterna till möten mellan människor över generationsgränser.

Beredningen påpekar i förslag 76 att mötesplatserna i det offentliga livet för människor i olika åldrar måste bli fler och att lokala aktörer har en nyckelroll i sammanhanget. Det föreslås att formerna för stöd till föreningslivet bör ses över för att inte ytterligare förstärka åldersuppdelningen i olika aktiviteter.

Förvaltningen föreslår att en översyn av stödet till föreningslivet även ska omfatta en översyn av stödet till offentliga samhällslokaler vars roll som mötesplats mellan generationer behöver stärkas till förmån för separata lokaler för varje förening.

Kapitel 8. Tydliggöra och säkerställ det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor

SENIOR 2005 anser att förtroendet för vården och omsorgen om äldre människor sviktar. Beredningen visar på behovet av att förtydliga innehållet i det offentliga åtagandet inom vård och omsorg om äldre och konstaterar att det finns två centrala områden för framtidens vård och omsorg om äldre:

- Samhällsekonomi och finansiering av vård och omsorg om äldre
- Tillgång till personal med rätt kompetens

SENIOR 2005 framhäver att det behövs en bred diskussion om framtidens vägval på både nationell och lokal nivå. Som underlag har man tagit fram fyra olika scenarier som har sin grund i de olika sätten att lagreglera vård och omsorg som finns i dag genom socialtjänstlagen (SOL) och Hälso- och sjukvårdslagen (HSL). Utgångspunkter är områden som är möjliga att påverka genom den nationella politiken. Scenarierna utspelar sig 2025, då 40-talisterna är i 80-års åldern och de första 60-talisterna uppnår 65 år.

Scenarierna utgår ifrån förändringar från 2012 och framåt och vad de skulle innebära för den enskilde i form av rättigheter, trygghet, samt för det offentliga för att tillhandahålla detta och samtidigt ta ansvar för ekonomin. Beredningen analyserar dessa scenarier ur olika perspektiv och redovisar konkreta exempel för att belysa effekterna av den tänkta utvecklingen.

1. *Den juridiska vägen* skulle innebära att det finns två rättighetslagar, Lagen om äldreomsorg och HSL. Lagstiftningen har noga preciserat i vilka situationer som den enskilde har rätt till hälso- och sjukvård respektive äldreomsorg. Det finns ingen möjlighet att få andra insatser än dem som är angivna i lagstiftningen. Politikernas ansvar är att ordna finansiering och se till att det finns personal med rätt kompetens.
2. *Den politiska vägen* skulle innebära att den enskilde har rätt till en behovsbedömning enligt SOL eller HSL. Politikerna har klargjort vilka behov den enskilde kan få hjälp med och vilka insatser som ska utgå i olika situationer. Det finns en viss möjlighet att göra individuella bedömningar. Politikerna ansvarar för att precisera insatsernas kvalitet och innehåll och se till att det finns personal med rätt kompetens.

3. *Förvaltningsvägen* tänks innebära att lagstiftningen ser ut som idag men att HSL har kompletterats med rätt till en bedömning av behovet hälso- och sjukvård. Det finns vare sig juridiskt eller politiskt preciserat när man kan få hjälp eller vilka insatser som den enskilde kan få hjälp med eller vilken kvalitet de ska ha. Bedömningen görs utifrån lagstiftning och tillgängliga resurser. Politikernas viktigaste uppgift är att ordna de ekonomiska förutsättningarna för vården och omsorgen om de äldre.
4. *Expertvägen* skulle innebära att HSL kvarstår men att SOL blir en skyldighetslag liknade HSL. Den enskilde har inga preciserade rättigheter utan insatserna ges inom ramen för vetenskap och beprövad erfarenhet samt tillgängliga resurser. Politikerna ansvarar för lagstiftning och att ställa de ekonomiska resurserna till förfogande.

Förvaltningen anser att det är en brist i utredningsdirektiven att beredningen inte ska ta upp huvudmannaskapsfrågorna och den framtida finansieringen av äldreomsorgen. Detta innebär att det är svårt att få möjlighet att pröva nya lösningar.

Beredningens sätt att via fyra scenarier skissera olika framtida utvecklingsalternativ visar med all tydlighet att det inte finns någon enkel lösning på framtidens vård och omsorg om äldre.

I förslag 81-84 föreslår SENIOR 2005 att den politiska processen som formar det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor breddas och fördjupas. Förslag 81 vill arbeta med att bredda och fördjupa de politiska processer som format det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor. Den bygger på undersökningar som är genomförda och som visar att det finns en stor osäkerhet och ett dåligt förtroende bland medborgare för äldreomsorgen.

I förslag 84 föreslås att utveckla indikatorer för att följa upp och kvalitetssäkra verksamheten ur olika perspektiv inom vård och omsorg om äldre.

Förvaltningen ser fram emot att det tas fram gemensamma verktyg för alla tillsynsmyndigheter både på lokal, kommunal, regional och statlig nivå.

I förslag 85-89 föreslås att följa upp prioriteringar och utveckla prioriteringsunderlag inom vård och omsorg om äldre.

SENIOR 2005 konstaterar att det riksdagsbeslut som togs 2001 om "Prioriteringar i vården" har fått genomslag i det praktiska arbetet på nationell, regional och lokal nivå, men att riksdagsbeslutet innebär ringa vägledning för kommunerna i deras arbete med prioriteringar.

I förslag 85 föreslås att följa upp arbetet med prioriteringar inom hälso- och sjukvården med bakgrund att prioriteringar inte följs när det gäller äldre människor.

I förslag 86 föreslås regeringen att ta initiativ till ett arbete där frågor om prioriteringar inom vård och omsorg om äldre tas upp till diskussion.

Förvaltningen välkomnar en sådan diskussion då det finns en känsla av att äldre människor ofta blir nedprioriterade inom hälso- och sjukvården och att det successivt har skett en förskjutning av gränsdragningen mellan landsting och kommun. Kommunerna står också inför stora ekonomiska problem och då måste en diskussionen om framtida prioriteringar inom vård och omsorg för äldre upp på agendan.

I förslag 90-94 föreslås att formulera en kvarboendepincip.

SENIOR 2005 tar upp termen särskilt boende som ett samlingsnamn där förutsättningarna i boendestandard, bemanning och kompetens skiljer sig en hel del åt. Frågor som måste besvaras är också om det behövs särskilda boendeformer eller om all vård och omsorg kan tillgodoses i det ordinära boendet? Ska den som flyttat in i ett särskilt boende få bo kvar i resten av livet oavsett om behoven av vård och omsorg förändrats? Diskussion om eventuell lagstiftning i dessa frågor tas upp i förslag 90-93.

Förvaltningen ser stora problem med kvarboendepincipen inom särskilt boende då det finns många äldre som framförallt behöver en högre hälso- och sjukvårdskompetens i livets slutskede. Ur ekonomiska aspekter är det inte möjligt att ha den nödvändiga personaltätheten och höga kompetensen i alla boendeenheter dygnet runt.

I förslag 94 tas upp ett förslag om att utreda möjligheten att bostadsanpassningsbidrag även ska kunna utgå för att kunna tillgodose anhörigas eller personalen behov.

Förvaltningen ser mycket positivt på förslaget.

I förslag 95-100 föreslås att förtydliga stödet till anhöriga/ närstående till äldre människor som behöver vård och omsorg.

SENIOR 2005 tar bland annat upp jämställdhetspolitiken där tillgång till barnomsorg har varit en viktig faktor för att göra det möjligt för män och kvinnor att delta på lika villkor i arbetslivet. Tillgång till vård och omsorg om äldre har i mycket begränsad omfattning uppmärksamats i detta sammanhang.

I förslag 95 föreslås en lagreglering av kommunernas skyldighet att stödja anhöriga/närstående.

Förvaltningen anser inte att riksdagen ska lägga ett större ekonomiskt ansvar på kommunerna. Nya rättigheter bör inte införas innan det offentliga åtagandet i sin helhet har definierats och finansierats.

I förslag 100 föreslås att utreda ansvaret för tekniska hjälpmedel för anhörigvårdare/ närståendevårdare.

Förvaltningen ser positivt på förslaget eftersom en viktig förutsättning för att anhörigvårdare/närstående ska ha möjlighet att klara sin uppgift är att de kan få information om och tillgång till tekniska hjälpmedel.

SLUT